Юлія МУШИНСЬКА,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)
e-mail: uliagash92@gmail.com

Науковий керівник:
Лілія ЛУШПИНСЬКА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасні вимоги до особистості – здатність гнучко мислити, самостійно породжувати нестандартні ідеї, швидко адаптуватися до мінливих умов – зумовлюють стійке зростання уваги психолого-педагогічної науки до проблеми розвитку творчих здібностей, починаючи з найбільш сензитивного для їх становлення періоду – дошкільного дитинства. Базовий компонент дошкільної освіти в редакції 2021 року розглядає творчу активність дитини як наскрізну характеристику освітнього процесу, а ігрову компетентність – як самостійний очікуваний результат дошкільної освіти [1, с. 12]. Водночас аналіз сучасної практики закладів дошкільної освіти виявляє суперечність між визнаною цінністю дитячої творчості та поширеною тенденцією витіснення вільної, ініційованої дитиною гри організованими заняттями репродуктивного типу. Це зумовлює актуальність дослідження психолого-педагогічних умов і засобів розвитку творчих здібностей дошкільників саме засобами гри як провідної для цього віку діяльності.

Метою дослідження є визначення особливостей розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами ігрової діяльності та розроблення системи заходів педагогічного впливу з використанням ігрових форм.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що поняття «творчі здібності» розкривається через співвіднесення трьох

конструктів – «здібності», «творчість» і «креативність». Спираючись на положення Г. Костюка про задатки як природну передумову розвитку здібностей [2, с. 307], а також Дж. Гілфорда – про дивергентне мислення як основу креативності [3, с. 138], творчі здібності дошкільника визначено як інтегративну властивість особистості, що формується на основі задатків у провідній діяльності й виявляється у здатності створювати суб'єктивно новий продукт шляхом комбінування елементів досвіду за допомогою уяви. У структурі творчих здібностей виокремлено чотири компоненти – мотиваційно-потребовий, емоційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний, – яким відповідають визначені критерії (продуктивність, гнучкість, оригінальність, розробленість, самостійність та ініціативність).

Психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей дошкільників ми згрупували за трьома напрямами: психологічні (емоційна безпека, безоцінне прийняття дитячої творчості, підтримка ініціативи), організаційно-педагогічні (розвивальне поліфункціональне ігрове середовище, проблематизація змісту діяльності, партнерська позиція педагога, індивідуалізація впливу) та соціально-педагогічні (узгоджена взаємодія закладу дошкільної освіти й сім'ї). Обґрунтовано, що гра є провідним засобом розвитку творчих здібностей, оскільки її внутрішня структура – уявна ситуація, заміщення, роль, вільне сюжетоскладання – структурно збігається зі структурою творчого процесу. Здійснено класифікацію дитячих ігор за критерієм ініціативи їх виникнення та встановлено відповідність між видами й підвидами ігор і компонентами творчих здібностей: найвищий творчий потенціал мають ігри, що виникають з ініціативи дитини, – сюжетно-рольові, режисерські, театралізовані та будівельно-конструктивні за задумом.

На основі здійсненого теоретичного аналізу розроблено методику застосування ігрових форм для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, що складається з чотирьох змістових блоків (мотиваційно-ціннісного, емоційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного) та реалізується у чотири етапи з поступовим наростанням самостійності дитини – від збагачення досвіду й демонстрації дорослим зразків творчої поведінки до цілком самостійної творчої гри за власним задумом. Розроблено діагностичний інструментарій на основі визначених критеріїв, що поєднує адаптовані для дошкільного віку діагностичні завдання

(методика «Дощечки» за О. Дяченко) та структуроване педагогічне спостереження за вільною ігровою діяльністю дітей.

Ефективність розробленої методики перевірено в межах педагогічного експерименту природного типу (констатувальний, формувальний і контрольний етапи), проведеного на вибірці 48 дітей старшого дошкільного віку, з яких сформовано експериментальну (24 особи) та контрольну (24 особи) групи. На констатувальному етапі обидві групи демонстрували статистично незначущо відмінний розподіл рівнів за визначеними критеріями, що підтвердило вихідну однорідність вибірки. Упродовж шести місяців формувального етапу в роботі з дітьми експериментальної групи послідовно реалізовувалися чотири етапи розробленої методики, тоді як діти контрольної групи відвідували заняття за типовою освітньою програмою закладу без цілеспрямованого застосування описаної системи заходів. Установлено статистично значущу ($p \leq 0,05$ за кутовим критерієм Фішера позитивну динаміку показників творчих здібностей дітей експериментальної групи порівняно з контрольною: частка дітей із високим рівнем зросла з 12,5% до 41,7% в експериментальній групі проти зростання з 12,5% до 16,7% у контрольній, а частка дітей із низьким рівнем скоротилася з 41,7% до 12,5% в експериментальній групі проти скорочення з 37,5% до 33,3% у контрольній. Найбільш виражену позитивну динаміку зафіксовано за критеріями оригінальності та самостійності й ініціативності, що узгоджується з механізмом внутрішньої, а не зовнішньої мотивації дитячої гри.

Отримані результати підтверджують ефективність цілеспрямованого, системного застосування ігрових форм для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Розроблена методика, перспективний план її реалізації та діагностичний інструментарій можуть бути використані вихователями та методистами закладів дошкільної освіти в організації освітнього процесу, викладачами закладів вищої освіти під час підготовки фахівців дошкільної освіти, а також батьками вихованців для підтримки творчого розвитку дитини в родинному колі. Перспективи подальших досліджень пов’язані з вивченням стійкості здобутих результатів у віддаленій часовій перспективі та з розширенням емпіричної бази дослідження на вибірку кількох закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1.Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція / наук. керівник Т. О. Піроженко. Київ, 2021. 37 с.

2. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.

3. Guilford J. P. The nature of human intelligence. New York : McGraw-Hill, 1967. 538 p.